

FAN, TA'LIM VA AMALIYOT INTEGRATSIYASI

Malika Sattarova

Samarqand tumani 10-IDUM o'qituvchisi

XALQARO BAHOLASH DASTURLARINING BOSHLANG'ICH SINFLARDA QO'LLANILISHI

Annotasiya. Ta'lim sifati va samaradorligini oshirishda ilg'or xorijiy tajribalarni o'rganish, xalqaro standartlar talablarining joriy etilishi muhim ahamiyatga egaligi borasidsida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar. xalqaro baholash dasturlari, matn, g'oyalar, axborotlar, PIRLS, TIMSS, EGMA, EGRA.

Hozirgi kunda hukumatimiz tomonidan ta'lim sohasiga juda katta e'tibor qaratilmoqda. Mamlakatimizda innovatsion taraqqiyot rivojlanib borayotgan vaqtda yoshlarning har tomonlama yetuk, bilimli, zamonaviy, mustaqil fikrlay oladigan bo'lib voyaga yetishi muhim ahamiyatga ega. Buning uchun 1-navbatda mamlakatda ta'lim yuqori darajada rivojlangan bo'lishi kerak. Ta'lim sifati va samaradorligini oshirishda ilg'or xorijiy tajribalarni o'rganish, xalqaro standartlar talablarining joriy etilishi muhim ahamiyatga ega. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2018-yil 8-dekabrda qabul qilingan 997-sonli Xalq ta'limi tizimida ta'lim sifatini baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarni tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risidagi qarori, ta'lim sohasidagi yutuqlarni baholash xalqaro assotsiatsiyasidek nufuzli tashkilot bilan hamkorlik aloqalarining yo'lga qo'yilishi bunga ilk qadam bo'lib hisoblanadi. Qariyb 60 yildan ko'proq vaqt mobaynida ta'lim sohasidagi yutuqlarni baholash xalqaro assotsiatsiyasi ta'limni qiyosiy o'rganish sohasida yetakchi tashkilot bo'lib kelmoqda. Mazkur tashkilot ta'lim tizimida davlat

siyosati va amaliyotning taʼsirini chuqurroq oʻrganish maqsadida taʼlim sohasida keng miqyosli tadqiqotlar olib boradi. Bu tadqiqotlar taʼlim jarayonlari va natijalarini koʻrib chiqib, taʼlim sifatiga taʼsir etuvchi omillarni qiyosiy tahlil qiladi. Xalqaro baholash dasturlari boshlangʻich sinflardan boshlab amaliyotga joriy etilmoqda. Boshlangʻich sinflarda xalqaro baholash dasturlarining PIRLS, TIMSS, EGMA va EGRA turlaridan foydalaniladi. PIRLS (Progress in International Reading and Literacy Study) boshlangʻich sinf oʻquvchilarining matnni oʻqib tushunish darajasini baholash boʻyicha xalqaro tadqiqot dasturidir. Boshqacha qilib aytganda, boshlangʻich sinf oʻquvchilarining oʻqib tushunish koʻnikmalarini qay darajada rivojlanganligi haqidagi maʼlumotlarni xalqaro miqyosda taqqoslash imkonini beradigan, oʻqish va oʻqitishni yaxshilash uchun taʼlim sohasidagi davlat siyosatiga oid maʼlumotlarni taqdim etadigan yirik xalqaro baholash dasturidir. PIRLS dasturi 2001-yilda Taʼlim sohasidagi yutuqlarni baholash xalqaro assotsiatsiyasi tomonidan tashkil etilgan. Xalqaro tadqiqotni tashkil etish uchun barcha masʼuliyat Chestnut Hill Boston kollejiga yuklatilgan. Shuningdek, tadqiqot uchun topshiriqlarni tayyorlash Germaniya maʼlumotlar markazida amalga oshiriladi. Xalqaro baholash dasturi PIRLS dunyoning turli mamlakatlari milliy taʼlim tizimida oʻqish savodxonligi boʻyicha amalga oshirilayotgan ishlar va natijalarni qiyoslashga yoʻnaltirilgan. Har besh yilda oʻtkaziladigan PIRLS dasturi 4-sinf oʻquvchilarining oʻqish savodxonligini xalqaro darajada baholaydi. Oʻqish savodxonligi oʻquvchilarning ilmiy va shaxsiy muvaffaqiyatini oʻsishi uchun asos boʻlib xizmat qiladi, shuningdek, PIRLS taʼlim sohasida olib borilayotgan siyosatning muvaffaqiyatga taʼsirini baholash uchun qimmatli vosita hisoblanadi. Oʻqish savodxonligi – jamiyat tomonidan talab qilinadigan va inson tomonidan qadrlanadigan yozma tilning shakllarini idrok etish va amaliyotda qoʻllay olish qobiliyatidir. Hozirgi vaqtda PIRLS taʼrifiga koʻra, oʻqish savodxonligi jamiyat tomonidan talab qilinadigan va inson tomonidan qadrlanadigan yozma til shakllarini tushunish va ulardan foydalanish, shuningdek, matnlardan turli shakllarda maʼno hosil qila olish qobiliyati hamdir. PIRLS yosh oʻquvchilarning sinfda va sinfdan tashqari oʻqishining ikkita maqsadiga qaratilgan: Bular: badiiy tajriba orttirish hamda maʼlumot olish va ulardan foydalanish uchun oʻqishdir. PIRLS oʻqish maqsadlarining har birida toʻrtta keng tushunish jarayonini birlashtiradi: diqqatni jamlash va aniq koʻrsatilgan maʼlumotlarni topish, toʻgʻridan toʻgʻri xulosalar chiqarish, gʻoyalar va axborotni talqin qilish va uygʻunlashtirish, kontent va matn elementlarini baholash va tanqid qilish. PIRLSda har bir matn parchasi yoki matn yuzasidan beriladigan savollar toʻrtta tushunish jarayonini baholash uchun asos boʻlib xizmat qiladi. Oʻquvchilar matndan maʼno hosil qilar ekan, ular aniq tushuntirilmagan gʻoyalar yoki maʼlumotlarga nisbatan tushuntirishlar beradi. Xulosalash oʻquvchilarga matndan tashqariga chiqishga imkon beradi. Koʻpgina hollarda muallif matnni oʻquvchining aniq yoki bevosita xulosa chiqarishi uchun yaratadi. Oʻquvchilar oddiy xulosalar bilan bir qatorda, matndagi gʻoyalar va axborotlarni talqin

qilishda va uyg'unlashtirishda aniq yoki umumiy ma'nolarga e'tibor berishlari yoki tafsilotlarni umumiy mavzular va g'oyalar bilan bog'lashlari mumkin.

To'liq javob berish uchun o'quvchidan barcha matnni yoki hech bo'lmaganda uning muhim qismlarini, shuningdek, matndan tashqaridagi fikrlarni yoki axborotni tushunish talab qilinadi [3]. PIRLS tadqiqotida ishlatiladigan matnlar tarkibi 1000 ta so'z gacha bo'lib, badiiy matnlar asosiy mavzuga ega, u berilgan matndan tashqari o'quvchi tomonidan umumlashtiriladigan, axborot matnlari o'quv materiallardan olinmagan mavzuni yoritib bergan bo'lishi kerak. Matnda hech qanday so'zlashuvga oid so'z yoki jargon ishlatilmaydi hamda ortiqcha texnik ifodalar olib tashlanadi. Matnning mazmuni 9-10 yoshdagi o'quvchilarning yosh xususiyatlariga mos kelishi, ayrim madaniyatlarga juda xos bo'lgan mavzulardan chetlanishi, shuningdek, matn shu yoshdagi maktab o'quvchilari uchun qiziqarli va zavqli bo'lishi hamda o'quvchi uchun unchalik tanish bo'lmashligi lozim. O'qish darslarida PIRLS testlaridan foydalanish o'quvchilarning fikrlash qobiliyatini oshiradi, ularda o'qib tushunish malakasi rivojlanishiga xizmat qiladi. Bu tadqiqotning ijobiy tomonlari bilan birgalikda salbiy tomonlari ham bor deb o'ylayman Mening fikrimcha, PIRLS tadqiqotlari uchun tanlangan matnlar 10-14 yoshli o'quvchilarning yosh xususiyatlariga biroz to'g'ri kelmaydi. Xalqaro baholash dasturlari bo'yicha yaratilgan qo'llanmalarda berilgan ba'zi matnlarni tahlil qilib, bu matnlar biroz bizning millatga to'g'ri kelmasligini guvohi bo'ldim. PIRLS tadqiqoti o'tkazilganda matnlar o'zimizning millatga moslab olinsa maqsadga muvofiq bo'lar edi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. 2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirishning 5 ta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining —O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risidagi 2019-yil 29-apreldagi PF-5217 sonli Farmoni
3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining —Xalq ta'limi tizimida ta'lim sifatini baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarni tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risidagi 2018-yil 8dekabrdagi 997-sonli qarori
4. A. Ismoilov, D. Norboyeva, K. Kucharova, Z. Qosimova, N. Aminova. Xalqaro tadqiqotlarda boshlang'ich sinf o'quvchilarining savodxonligini baholash. (o'quv qo'llanma) – T.: Sharq NMAK, 2019. -94 b.
5. A. B. Panjiyev, A. A. Ismoilov, J. R. Narziyev, X. P. Ahmedov, G. O. Tog'ayeva. O'quvchilar savodxonligini baholash bo'yicha xalqaro tadqiqotlar dasturi. (qo'llanma) – T.: 2019. -62 b.
6. www.edu.uz
7. www.aim.uz.